

Redactie

Mw. M.M. van der Burg, eindredacteur	mmvanderburg@hotmail.com	030-2520750	06-22987711
Mw. J.W. Kersten	j.w.kersten1@gmail.com	06- 22522475	
G.J.W. van Oven	vanoven@casema.nl	071-8890451	06-19213628
Mw. M.M. Versnel-Schmitz	mversnel@inter.nl.net	30-2315015	
Mw. J.M. de Vries	Monique@devries.to	070-3520749	

Redigeerwerk: R.H. van der Heide   r.vdheide@tweedekamer.nl   070-3185681

Commissie rechtspositie

G.J.P. van Otterloo, voorzitter	gjpvo@xs4all.nl	070-3232640	
O. Scheltema-de Nie	o.scheltema@online.nl	070-3551569	
P.J. Biesheuvel	pj.biesheuvel@12move.nl	070-3455975	
L.M. de Beer	pol.de.beer@hetnet.nl	010-4742343	

Bestuur

J.D. Blaauw, voorzitter	j.blaauw41@kpnplanet.nl	0252-348717	06-57540575
A. de Jong, penningmeester	ariedejong@hetnet.nl	071-5212318	06-47381662
Mw. M.D.T.M. de Jong, internationaal secretaris	mechtild@mdejong.nl	015-2121346	
Mw. S. de Jong, vicevoorzitter	sij.brigje@home.nl	0594-512178	
M. Smits, secretaris	riessmits@planet.nl	070-3648256	06-51327769
Mw. M. Sterk	miekesterk@hetnet.nl	020-6761139	06-29544548
W.A.F. Wilbers	w.wilbers1@kpnplanet.nl	071-5615938	

Ambtelijke ondersteuning

R.H. van der Heide	r.vdheide@tweedekamer.nl	070-3185681	
M. Mieras	verenigingoudleden@tweedekamer.nl		070-3183240

Druk: Reprografische afdeling Tweede Kamer

Vormgeving: Dienst Communicatie, Henk van der Velden

Fotografie: Guus Koop, Ad Lansink, Mieke van der Burg en Hans Kouwenhoven

Verenigingsadres/ledenadministratie

Vereniging van Oud-Parlementariërs, t.a.v. Reinder van der Heide
Postbus 20018, 2500 EA 's-GRAVENHAGE

Gironummer van de vereniging:
253063 t.n.v. de Vereniging van Oud-Parlementariërs, Den Haag

Beveiligingsdienst

secretariaatbeveiligingsdienst@tweedekamer.nl   070-3182146
of 3182153

Najaarsbijeenkomst VOP 8 oktober a.s. Den Haag Inleiding over 200 jaar Koninkrijk - Coos Huijsen

NESTOR

INHOUDSOPGAVE

- 3 Van de redactie
- 4 Troonswisselingen:
Interview met Johan van Hulst: Troonswisseling in 1948 en nu
- door Ries Smits
Interview met Loek Hermans: Troonswisseling in 1980 en nu
- door Monique de Vries
- 9 Boter op het hoofd - Column
- door Ad Lansink
- 10 Interview met Gerdi Verbeet "Terugblik op het Kamervoorzitterschap"
- door Joke Kersten
- 14 Boekbespreking:
"Politiek samenspel, biografische notities" van Dick Dolman
- door Mieke van der Burg
- 16 Interview met Els Borst-Eilers, de tweede vrouwelijke Minister van Staat
- door Machteld Versnel-Schmitz
- 19 Feuilleton Statenpassage, aflevering VIII. Johannes Bosboom
- door Reinder van der Heide
- 25 In memoriam oud-redacteur Nestor Len Rempt-Halmmans de Jongh:
- door Hanske Evenhuis-van Essen
- 27 In memoriam Kees Zijlstra: een echte sociaaldemocraat
- door Leni van Rijn-Vellekoop
- 29 Verslag Voorjaarsbijeenkomst VOP: Assen, een ontdekking
- door Ries Smits
- 34 Weg met het CPG, weg met ons! - Column
- door Ericus
- 35 Berichten van het Bestuur
- 36 Van de Commissie Rechtspositie
- 38 Overleden

Van de redactie - Wisselingen

Vele wisselingen komen aan bod in dit nummer, ook wisseling van het voorblad van Nestor.

De belangrijkste gebeurtenis op staatkundig gebied in de afgelopen maanden is zonder twijfel: de troonswisseling! Een foto van deze gebeurtenis prijkt op de nieuwe cover van Nestor.

Hoe verliepen de vorige troonwisselingen? Een van onze oudste VOP-leden, Johan van Hulst, heeft de troonswisseling van 1948 van nabij meegemaakt. Loek Hermans de troonwisseling in 1980 en die van 30 april jl. Beiden zijn geïnterviewd respectievelijk door Ries Smits en Monique de Vries.

Geen troonwisseling maar toch een bijzondere wisseling is die van de Voorzitter van de Tweede Kamer. Gerdi Verbeet kijkt via een interview door Joke Kersten terug op haar Voorzitterschap en haar tijd in de Tweede Kamer.

Mieke van der Burg bespreekt het boek van een andere oud-Voorzitter, Dick Dolman: *Politiek samenspel*. De schrijver laat zichzelf zien via 'biografische notities' over ca. 80 personen onder wie vele bekenden: koningin Beatrix en prins Claus, Johan van Hulst, Gerdi Verbeet etc. Consistentie en geloofwaardigheid waren er in de tijd van Dick Dolman, maar nu trekt Ad Lansink dat in twijfel in zijn column met de titel "Boter op het hoofd".

De vorige keer is al meegedeeld dat oud-minister Els Borst is benoemd is tot Minister van Staat.

De tweede vrouw die deze eer te beurt viel, na Marga Klompé. Machteld Versnel-Schmitz interviewt haar over de inhoud van deze functie en hoe het zo is gekomen.

De buste van Johannes Bosboom inspireerde Reinder van der Heide tot een feuilletonaflevering over zijn leven en schilderwerk.

De afgelopen periode zijn enkele oud-parlementariërs overleden. Oud-redactielid Len Rempt vormde samen met Hanske Evenhuis jarenlang voor Nestor het bekende schrijversduo dat aandacht vroeg voor emancipatie. Hanske herdenkt haar op persoonlijke wijze. Leni van Rijn-Vellekoop geeft een indrukwekkend beeld van Kees Zijlstra die 25 april jl. is overleden. Ook van enige andere oud-parlementariërs heeft de redactie een overlijdensbericht ontvangen.

De VOP-Voorjaarsbijeenkomst in Assen was zeer geslaagd. Dat blijkt wel het enthousiasmerend verslag.

Verder treft u berichten van het bestuur onder meer over de Najaarsbijeenkomst op 8 oktober a.s. en een bericht van de voorzitter van de Commissie Rechtspositie.

Tot slot in dit nummer dat vooral over wisselingen gaat, een wisseling die hopelijk niet doorgaat. In een ingezonden column wordt het schrappen van subsidie aan het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis te Nijmegen (CPG) in een historisch perspectief geplaatst. Ook voor Nestor is dit Centrum een bron van informatie. De schrijver roept dan ook op tot verzet.

Troonswisselingen

Ries Smits

Johan van Hulst was erbij in 1948

“Neem de lift naar de 3de etage” klinkt een stentorstem door de intercom. Bij de deur staat Prof. dr. J.W. van Hulst, gedurende 25 jaar onafgebroken lid van de Eerste Kamer voor het CDA (eerst CHU) én 102 jaar oud. “Ik ben Johan en kom binnen”. In zijn werkkamer krijg ik een stoel en een kop thee met sprits. Hij woont nog geheel zelfstandig en weet zichzelf en zijn gast goed te verzorgen. Je bent gast, dus wordt niet verwacht dat je hem assisteert. Hij neemt duidelijk de regie. Ook bij het afnemen van het interview. Wat kon, omdat ik hem op verzoek de vragen vooraf had toegezonden.

Johan van Hulst

Johan van Hulst woont in Buitenveldert, het deel van Amsterdam waar destijds ook Joop den Uyl woonde. Zij kwamen elkaar echter vaker tegen in

de Eerste Kamer dan in buurt waar zij woonden. Beiden waren uitstekende debaters die elkaar vooral bij de algemene en politieke beschouwingen in de Eerste Kamer behoorlijk de maat konden nemen. Met zijn 102 jaar weet Van Hulst onderdelen van die debatten nog letterlijk te citeren.

U maakte een aantal troonswisselingen mee. Kun je ook zeggen dat het in alle gevallen de afsluiting van een tijdperk betrof?

Ja, zeker. Koningin Wilhelmina was staatshoofd in een periode dat er veel gebeurde. Zij beleefde de Eerste Wereldoorlog. Zij bewaakte met haar kabinet de neutraliteit van ons land in die tijd, wat tot spanningen met Engeland en Duitsland leidde. Dat werd versterkt door het asiel dat de Duitse keizer in ons land werd verleend. Amper gekomen van de gevolgen van de Eerste Wereldoorlog braken de crisisjaren aan die de opmaat waren tot de Tweede Wereldoorlog. Daarna het gedwongen vertrek van Wilhelmina naar Londen, waar zij de diep ingrijpende oorlog beleefde. Eenmaal terug in Nederland stond de verzelfstandiging van onze overzeese gebiedsdelen hoog op de agenda. Koningin Wilhelmina heeft een turbulente regeerperiode meegemaakt. Haar abdicatie was zeer zeker de afsluiting van een woelige tijd waarin zij zeer zichtbaar was door haar betrokkenheid en onverzettelijkheid.

U heeft wel eens gezegd dat de invulling van het koningschap voor 100% wordt bepaald door de gang door het leven van een vorstin. Kunt u dat verduidelijken?

Ik duidde al op de Eerste Wereldoorlog. In die tijd vluchtten er duizenden Belgen naar ons land. Daar stak Wilhelmina extra energie in. Denk ook aan de sterke druk van de geallieerden om keizer Wilhelm uit te leveren. Wilhelmina had niet veel respect voor de gevluchte keizer, maar als vorstin van een neutraal land weigerde zij het uitleveringsverzoek te honoreren. Een ander voorbeeld is de doorwerking van de economische crisis in de jaren dertig van de vorige eeuw. Die crisis greep veel dieper in dan de huidige economische crisis. Ik kan dat goed vergelijken omdat ik beide crises heb meegemaakt. Destijds was het werkloosheidspercentage 17% en nu 6% terwijl de uitkeringen toen uiterst gering waren. Wilhelmina was tijdens die crisis op verschillende momenten nadrukkelijk aanwezig. En betrokken! De leefomstandigheden in de paleizen werd versoberd op haar bevel. Zij moet de opkomst van de NSB met argwaan en spanning hebben gevolgd. Het moeten uitwijken naar Engeland greep haar diep aan. Maar zij groeide daar in haar rol en haar verzet tegen de Duitsers. Churchill noemde haar in die tijd de enige man in de Nederlandse regering in ballingschap. Al die zojuist genoemde momenten hebben Wilhelmina tot een krachti-

ge koningin gemaakt. Haar vader koning Willem III had ooit gezegd dat Oranje nooit genoeg voor Nederland kon doen. Dat gold voor haar als een opdracht die zij voortreffelijk heeft uitgevoerd. Zij heeft dat met zoveel energie en inzet gedaan dat ze na 50 jaar vorstin te zijn geweest ook zeer vermoeid was en daarom wilde abdiceren.

Leefden er in 1948 verwachtingen dat Juliana het koningschap anders zou invullen?

Zeker. De verwachting was dat Juliana het ambt menselijker, vriendelijker zou invullen. In de praktijk is ook wel gebleken dat het een vrouw was die makkelijker benaderbaar was. Koningin Juliana was een beminnelijke vrouw. Dat wil niet zeggen dat zij geen eigen mening had. Die had ze wel terdege. Denk aan haar weigering om na de Tweede Wereldoorlog uitgesproken doodvonnissen te bekrachtigen en haar vastberadenheid om een pacifistisch getinte rede voor het Amerikaanse Congress te houden waar de toenmalige Nederlandse regering moeite mee had. Ook haar houding tijdens de Lockheed-affaire waarin prins Bernhard een centrale rol speelde, kenmerkte haar sterke karakter.

Als lid van de Eerste Kamer sprak Van Hulst regelmatig met koningin Juliana. Hoe waren die gesprekken?

Zij was in veel onderwerpen sterk geïnteresseerd. Toch was het opvallend dat vrijwel alle gesprekken uiteindelijk in de richting gingen van militaire zaken. Ze had veel belangstelling voor mijn opvattingen over het leger en wees dan bijvoorbeeld op de ingrijpende gevolgen van het gebruik van atoomwapens in Hiroshima, Japan. Ik heb koningin Juliana toen geattendeerd op de gevolgen van de geallieerde bombardementen op Duitse steden (bijv. Dresden). "Meneer Van Hulst, kunt u mij vertellen wat daar aan de hand was", stelde zij als vraag, wat duidelijk maakte dat ze hiervan onvoldoende op de hoogte was. De bombardementen op Dresden c.a. kostten meer doden dan het aantal in Hiroshima.

Is er een verschil in de internationale context waarin Wilhelmina en Juliana opereerden?

Jazeker. De regeerperiode van Wilhelmina kenmerkte zich door ingrijpende militaire, economische en sociologische turbulenties. Juliana was vorstin in een periode waarin de internationale vijver minder rimpelingen vertoonde. Ik denk dat het profiel van een vorstin daardoor mede wordt bepaald. Bijzonder is dat beiden de tekenen van hun tijd hebben verstaan en het allerbeste hebben gepresteerd wat je van een vorst mag verwachten.

Wat is de betekenis van de eed die Kamerleden bij de inhuldiging afleggen?

De betekenis ervan is betrekkelijk gering. Immers, als Kamerlid leg je de eed van trouw af op de Grondwet en zweer of beloof je trouw aan de Koning en dat geldt zolang je Kamerlid bent. Het hoeft als het ware bij de inhuldiging niet herhaald te worden, maar de Grondwet schrijft het nou eenmaal voor. Ook het feit dat sommige Kamerleden niet bij de inhuldiging aanwezig zijn omdat zij voorstander van de republiek zijn, heeft geen betekenis, omdat zij eerder al de eed of belofte van trouw aan de Grondwet en Koning hebben afgelegd.

Hoe verwacht u dat 30 april 2013 zal verlopen?

In 1948 verliep alles erg rustig. In 1980 zat ik aan aan het Kroningsdiner in het Paleis op de Dam. Het was een spannende dag en een gedenkwaardig diner omdat je vanuit de Burgerzaal, waar het diner plaatsvond, duidelijk de spreekkoren kon verstaan die riepen: geen woning, geen kroning! Dat zal nu niet gebeuren. Koningin Beatrix heeft het voortreffelijk gedaan. Ik heb wel eens gezegd dat zij de eerste Oranje was die voor het vak van vorstin heeft gestudeerd. Dat is in de praktijk wel gebleken. Daarom verwacht ik geen problemen bij de inhuldiging. Willem-Alexander is goed voorbereid op zijn functie en boft enorm dat hij een charismatische vrouw als Máxima aan zijn zijde heeft die ongetwijfeld zijn Koningschap extra reliëf zal geven.

Monique de Vries

Troonswisseling in 1980 en nu

Vier huidige leden van de Eerste Kamer – Loek Hermans, Jan Nagel, René van der Linden en Klaas de Vries – waren in 1980 ook aanwezig bij de inhuldiging van koningin Beatrix in Amsterdam. René van der Linden was dit keer lid van het comité van in- en uitgeleide. Met Loek Hermans kijk ik terug op beide plechtigheden.

Gejuich in plaats van bommetjes en sirenes

Loek Hermans was drie jaar Kamerlid toen hij aanwezig was bij de inhuldiging van koningin Beatrix.

Loek Hermans

Dit keer heeft hij de dag veel bewuster meegemaakt, ook omdat hij als fractievoorzitter op de eerste rij, "dicht bij de troon" kwam te zitten. Hij herinnert zich nog wel de grimmige, surrealistische sfeer buiten in 1980 met gejoel, bommetjes en sirenes. Dat was nu totaal anders: er klonk buiten applaus nadat Koning Willem-Alexander zijn moeder had toegesproken en bedankt, en gejuich na het afleggen van de eed.

Andere positie van het koningshuis

In de kerk had je nu een gevoel van saamhorigheid met de mensen daarbuiten: wij zijn Nederland.

De positie van het koningshuis was in 1980 ook anders.

Bij haar inhuldigingstoespraak sprak koningin Beatrix over verdraagzaamheid, saamhorigheid en eenheid. Aan deze waarden heeft zij haar gehele regeerperiode vastgehouden en daarmee heeft zij het koningschap een stevig fundament gegeven. Koning Willem-Alexander kan op dit fundament verder bouwen in de moderne tijd.

Waar volgens Hermans koningin Beatrix het koningschap in Nederland heeft gepositioneerd, zal koning Willem-Alexander inhoud moeten geven aan de positionering van het koningschap in de huidige democratie.

Destijds waren alle Kamerleden ondergebracht in een hotel vlakbij en gingen ze ook rechtstreeks per bus naar het Paleis.

Nu werd iedereen ontvangen in de Passengers Terminal en vertrok vandaar naar het centrum.

Ook toen was er na afloop van de Verenigde Vergadering een receptie in het Paleis op de Dam. Loek Hermans herinnert zich nog dat Ed Nijpels en hij tijdens die receptie aan de koningin werden voorgesteld. Een van hen, hij herinnert zich niet meer wie, stelde de koningin de vraag of zij haar inhuldigingstoespraak zelf had geschreven. "Grote stukken wel" was haar antwoord. "Welke dan?" was daarop hun vraag, waarop Hare Majesteit antwoordde dat zij dat zelf mochten bedenken.

Nieuwe generatie

Met de inhuldiging van Koning Willem-Alexander komt een nieuwe generatie op de troon. En niet alleen voor de koning en koningin begint een nieuwe fase in hun leven, ook voor hun kinderen. Hermans herinnert zich de bal-konscène waarbij Willem-Alexander even zijn arm om de schouders van zijn oudste dochter legt als om te zeggen: straks is het ook jouw beurt.

Boter op het hoofd

Column door Ad Lansink

Ad Lansink

Trouwe volgers van Kamerdebatten kennen het ritueel van drukke Kamerleden die hun blauwe zetels even inruilen voor een staanplaats achter de balie. Woordvoerders verdringen zich achter de microfoons, andere leden volgen van dichtbij de discussie met de spreker of de Kamervoorzitter, om zich later te mengen in een vaak chaotische woordenwisseling. Weer andere leden hopen op een shot van een toevallige fotograaf of een pitch van de camera met afstandsbediening. Want jezelf in de kijker spelen, hoort ook bij het Kamerwerk nu de volatiliteit van het politieke bedrijf geen grenzen lijkt te kennen. Over vluchtigheid gesproken: waar het collectief geheugen door de vele wisselingen in de samenstelling van de Tweede Kamer is afgenomen, worden consistentie en geloofwaardigheid steeds meer op de proef gesteld. Geen wonder dus dat het gevleugelde woord 'boter op het hoofd' tot het politieke jargon is gaan behoren. Tijdens het debat met staatssecretaris Weekers over de 'Bulgaarse fraude' gebruikten de regeringspartijen de uitdrukking van de waarschijnlijk gesmolten boter, om duidelijk te maken dat (een deel van) de oppositie het misbruik van de betreffende sociale voorzieningen zelf op haar geweten had door in een niet eens zo ver verleden een te gemakkelijke toegang tot die voorzieningen te hebben bepleit en vervolgens ook te hebben geregeld. Diverse commentatoren wezen ook op de discutabele rol van de Tweede Kamer, niet om de bewindsman vrij te pleiten – integendeel – maar wel om de gedeelde verantwoordelijkheid voor wet- en regelgeving te benadrukken. PvdA-voorman Spekman overdreef natuurlijk toen hij naar aanleiding van de 'Bulgaarse fraude' opmerkte 'van die CDA-toeslagen-fabriek af te willen'. Maar hij had wel een punt, gelet op de voortvarendheid waarmee Pieter Omtzigt de staatssecretaris van Financiën te lijf ging. Het CDA-Kamerlid, dat zich de oppositierol snel eigen heeft gemaakt, was kennelijk vergeten wat hij jaren geleden bepleit had. 'Boter op het hoofd': dat

geldt tot op zekere hoogte ook voor de Kamerfracties – in dit geval VVD, D66 en PvdA – die de woningcorporaties verwijten de bouwprogramma's te matigen of zelfs stil te leggen, omdat – naar hun zeggen – de investeringsmiddelen ontbreken als gevolg van de besluitvorming door kabinet en Kamer. De verhuurdersheffing legt een zo fors beslag op de middelen van de woningcorporaties, dat de ruimte voor nieuwbouw ontbreekt, aldus de voor sociale woningbouw bedoelde instellingen die zich na de liberalisering als echte ondernemingen zijn gaan gedragen. Heffingen en liberalisering: twee woorden uit de politieke koker, die nog een zekere strijdigheid kennen ook. 'Boter op het hoofd': dat geldt dus voor de politiek en voor de corporaties, alleen de kwaliteit van de boter is waarschijnlijk niet te vergelijken.

Gerdi Verbeet

Joke Kersten

Terugblik op het Kamervoorzitterschap

Op een koude, zonnige dag in maart kijk ik met Gerdi terug op haar carrière in Den Haag.

In 1994 is zij begonnen als politiek adviseur van de toenmalige staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Tineke Netelenbos. In 1998 werd zij politiek adviseur van Ad Melkert en in 2001 lid van de Tweede Kamer. Van 6 december 2006 tot 20 september 2012 was zij Voorzitter van de Tweede Kamer.

Over Gerdi Verbeet:

- Procedureel sterk, zij kent de regels
- Uitstekend gevoel voor verhoudingen
- Een neus voor gevaar
- Een sterk ontwikkeld overlevingsgevoel
- Matriarch met gevoel voor humor

Hier wil ik zijn, hier wil ik werken!

Ik was, vanaf de eerste keer dat ik in de Tweede Kamer kwam, onder de indruk van het prachtige gebouw, hier wil ik zijn, hier wil ik werken. Politiek was ik al lang geboeid door vrouwen als Gerda Brautigam en Haya van Someren-Downer. Ik vond dat echte volksvertegenwoordigers.

Eenmaal Kamerlid geworden, heb ik mijn doelen helder voor mezelf geformuleerd. Mijn eerste jaar: mezelf goed inwerken op mijn portefeuilles: pensioenen, sport en oorlogsgetroffenen. Dat betekende ook het opbouwen van netwerken. Het tweede jaar aandacht voor de vakbladen en het derde jaar de algemene pers.

Ik was enorm geboeid door het werk van de Kamer en van de Voorzitter. Van Jeltje (van Nieuwenhoven) kreeg ik bij haar vertrek een doos met kaartjes met het logo van de Tweede Kamer. Prachtig. Voorzitter dat is iets voor mij. Daar wil ik naar toe werken. Ik was altijd al geboeid door de rol van de Kamer. Voor mij gaat het om een modern, toegankelijk parlement. Opkomen voor de rechten van minderheden, het vertegenwoordigen van het hele volk staat daarbij voorop. De basis is artikel 50 van de Grondwet: "De Staten-Generaal vertegenwoordigen het gehele Nederlandse volk". Dat was ook het uitgangspunt van mijn sollicitatiebrief.

Nee, de brief ligt klaar

Op de dag van de uitslag van de verkiezingen heb ik Wouter Bos gebeld met de mededeling dat ik mij kandidaat wilde stellen voor het Voorzitterschap van de Kamer. Zijn eerste reactie: "verrast, ik zou het zelf niet bedacht hebben. Valt er nog over te praten?" Mijn antwoord: "nee, de brief ligt klaar!"

Vervolgens heb ik mijn voornemen wel gedeeld met enkele collega's: Agnes Kant, Boris van der Ham, Sharon Dijksma, Willibrord van Beek. Zij hebben er kennis van genomen, zonder iets te beloven. Mijn opposenten waren Maria van der Hoeven en Henk Kamp.

Voorafgaand aan de stemming vindt het interview met de Kamer plaats: "gruwelijk". Ik had wel een beetje geoefend maar er werden zoveel vragen op mij afgevuurd, oeverloos. Op een bepaald moment heb ik gezegd: "Hier heb ik geen ervaring mee, dus hoeft ik geen dingen af te leren". Kennelijk sloeg de authenticiteit aan.

"Wat wil je bereiken?"

Er waren drie rondes nodig voordat ik met 78 stemmen voor werd gekozen. In de derde ronde ging het tussen Maria van der Hoeven en mij. Ik won. Dan sta je daar als Kamervoorzitter, maar toen begon het! In diezelfde tijd kwam ik Wim Meijer tegen, een geweldige man, die ook hoge

eisen aan mij stelde. Dat was voor mij heel belangrijk, ik wilde het goed doen, maar ik moest ook een antwoord geven op zijn vraag: "Wat wil je bereiken?" Met de PVV en de SP was er een extraverte waaier van politiek bedrijven ontstaan. Een derde van de Kamer was nieuw, er waren nieuwe opvattingen ten aanzien van het debat en dat is natuurlijk legitiem. Wim vond dat ik een coach nodig had. Iemand die echt eerlijk was tegen mij. Het werd Tom Pauka, een gouden greep! Hij woonde weliswaar op afstand, in Zuid-Frankrijk, en dat betekent een beperkt contact, maar hij gaf mij op een geweldige manier feedback. Daarnaast keek ik wekelijks, samen met een vaste ploeg onder wie de Griffier en het hoofd Voorlichting, terug. Beelden zijn dan vaak heel veelzeggend. Samen met de Griffie werd de nieuwe week besproken en ingepland.

Het blijft mensenwerk

Volgens art. 6 van het Reglement van Orde bestaan de taken van de Kamervoorzitter uit:

- *Het leiden van de werkzaamheden van de Kamer en die van het Presidium;*
- *Het doen naleven van het Reglement van Orde;*
- *Het uitvoeren van door de Kamer genomen besluiten;*
- *Het vertegenwoordigen van de Kamer.*

Los van deze regels is het voor mij belangrijk dat de debatten levendig en spannend zijn. Natuurlijk weet ik niet wat de Leden gaan zeggen, maar ik wil wel 'fluiten met gevoel voor de wedstrijd', waarbij er niet op de man maar op de bal wordt gespeeld. Een tweeminutendebat moet ook twee minuten duren en ergens over gaan. Het blijft natuurlijk wel mensenwerk.

Van de hele Kamer zijn

Ik vond het heel belangrijk om alle Kamerleden goed te leren kennen. Van de hele Kamer wilde ik zijn. Voor alle nieuwe Kamerleden organiseerde ik lunchgesprekken. Dat waren boeiende bijeenkomsten waar ik veel van opstak. Daarnaast heb ik veel aandacht besteed aan het contact met de burgers. Het is immers hun parlement. Ik heb mij ingespannen om de burger naar de Kamer te halen. Dat is gelukt. Het aantal bezoekers is fors toegenomen. Op brieven van mensen ging ik vaak persoonlijk in. Zelf bellen en horen waar het over gaat. Het effect daarvan is vaak heel bijzonder. Een voorbeeld: zo kwam ik in contact met een man die was ondergedoken om de tewerkstelling in Duitsland te ontgaan. Hij probeerde mij duidelijk te maken dat onderduiken ook een vorm van verzet is. Ik vroeg hem: "wat verwacht U van mij?" Zijn antwoord: "Erkenning". Bij de eerstvolgende 4 mei-herdenking heb ik hem uitgenodigd en zijn verhaal verwerkt in mijn toespraak.

Ik vroeg ook bewindspersonen naar de Kamer te komen als een onderwerp misschien niet precies de verantwoordelijkheid van de landelijke politiek betrof, maar wel een urgent maatschappelijk belang diende. Daarmee kon ikzelf ook inhoud geven aan de agenda van de Kamer en invulling geven aan de actuele zorgen van de burgers.

Het vergroten van de kennis van de Kamerleden heeft ook altijd veel aandacht gehad.

Zo is bijvoorbeeld het symposium georganiseerd: "Informatie en Politiek; Weet de Kamer wel genoeg?" Dit was een bijeenkomst van Kamerleden, oud-Kamerleden, wetenschappers en journalisten, waar de mogelijkheden om de informatiepositie van de Kamer te versterken en de toegang van de Kamer tot opdrachtonderzoek werden verkend.

Politiek moet gebaseerd zijn op feiten

Het onderzoeksbureau van de Kamer is ingesteld onder het voorzitterschap van Jeltje van Nieuwenhoven. Ik heb gewerkt aan een Wetenschapsloket. Robbert Dijkgraaf, toen voorzitter van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW), schetste het dilemma tussen wetenschap en politiek als volgt: "Het schip van de wetenschap wordt door de snel draaiende winden van de opinie heen en weer geslingerd tussen hoop en wanhoop en dat vraagt hogere stuurmanskunst." Ik vind het daarom buitengewoon dat ik vanaf 1 april jl. voorzitter ben van het Rathenau-instituut, dat zich bij uitstek richt op het informeren van het parlement over ontwikkelingen in de wetenschap. Politiek die zich baseert op feiten, daar gaat het om.

In het algemeen vind ik dat de Kamerleden bij hun werk toch te weinig ondersteuning hebben. Er wordt, mede als gevolg van de sociale media, wel heel veel aandacht en tijd gevraagd voor communicatie.

Voeg daarbij de enorme omloopsnelheid van het parlement. Ik heb bij mijn vertrek afscheid genomen van 50 leden. De samenleving verwacht dat al die mensen meteen na hun vertrek weer een baan hebben. Dat zou betekenen dat zij al bezig moeten zijn met het vinden van ander werk terwijl zij nog lid zijn van het parlement. In mijn ogen kan dat niet. Kamerleden moeten autonoom en zonder last kunnen functioneren. Dat betekent dat je feitelijk pas kunt gaan solliciteren nadat je vertrokken bent.

De formatie

Voor mij was het laatste werk als Voorzitter: de formatie. Heel boeiend! Ik heb iets mogen toevoegen aan het staatsrecht. De Kamer besloot tot een wijziging van het Reglement van Orde, waardoor in principe een debat over de uitslag van de verkiezingen gehouden moet worden. Daarvoor is

onder mijn leiding een draaiboek ontwikkeld. Medewerkers van AZ (het ministerie van Algemene Zaken) werden gedetacheerd in de Kamer ter ondersteuning van het formatieproces. Mijn grootste zorg was dat de eerste acht dagen niet verloren zouden gaan en dat er altijd een gelijk speelveld zou zijn. Maar alle betrokkenen moeten wel willen! Op de ochtend na de verkiezingen heb ik alle fractievoorzitters gebeld en ze uitgenodigd voor een overleg. Ik heb ze voorgesteld ook Henk Krol, toen nog geen lid van de Kamer, uit te nodigen. Niemand heeft daartegen bezwaar gemaakt. In dat overleg deed Mark Rutte, als fractievoorzitter van de VVD, de grootste partij, het voorstel voor een verkenner. Daardoor ging er geen tijd verloren. Het is mij gelukt om een ordelijk proces op gang te brengen. Ik kijk daar met veel voldoening op terug.

Boekbespreking

Mieke van der Burg

Dick Dolman: *Politiek samenspel - Biografische notities*
 "De mooiste baan die ik ooit heb gehad", zo kenschetste Dick Dolman zijn Voorzitterschap van de Tweede Kamer in een interview in de Kamerbode van eind 2011. Dat interview was de aanleiding om in zijn "schatkist met herinneringen" te duiken, zoals Dick zelf schrijft. Het boek '*Politiek samenspel*' is het resultaat.

Geen biografie

Het is geen biografie maar een schets van zichzelf en van zijn leven aan de hand van beschrijvingen over ontmoetingen en belevenissen met circa 80 'genoten': zijn studiegenoten, clubgenoten, partijgenoten, fractiegenoten, Kamergenoten etc. Bij deze biografische notities vormt Dick Dolman natuurlijk zelf het bindend element. Of zoals Remco Campert eens verwoordde: 'Het verband tussen de dingen ben ik zelf'.

Chronologisch

Het boek is globaal chronologisch opgebouwd. Na een beschrijving van zijn (voor)ouders komen de verhalen over mensen uit zijn studietijd aan de orde, gevolgd door personen uit de periode als ambtenaar in Den Haag (Economische Zaken), uit zijn Tweede Kamer-periode, ook in de 10 jaar van zijn Voorzitterschap van de Tweede Kamer (1979 tot 1989) en tenslotte komen herinneringen aan zijn tijd als Staatsraad naar voren. Het boek eindigt – en hoe kan het ook anders – met 'Uitgediend'.

Zijn 'genoten' spelen steeds een rol in een bepaalde periode maar niet uitsluitend. Vaak glijdt er een geschiedenis van vele jaren langs.

Schaken en politiek

Twee rode, hartstochtelijke lijnen die door alle verhalen lopen, zijn: de politiek en schaken. Bovendien hangen deze volgens Dick nauw met elkaar samen. "Een schaker ziet overal open lijnen, gesloten formaties, afruil- en aftrekmogelijkheden. Daarom houden zoveel politici van schaken, want de politiek is het meest complete beroep." Vele toernooien laat hij de revue passeren.

Ook legt hij een verbinding tussen schaken en muziek. "Beide prikkelen de fantasie doch blijven gebonden aan vaste wiskundige regels."

Tot de groep van meer dan 80 personen behoren zeer uiteenlopende mensen: van koningin Beatrix tot Astrid Joosten, van Johan van Hulst tot koningin Elizabeth van Engeland, van Joop den Uyl tot Jacques Delors, van Gerdi Verbeet tot Dries van Agt. En zo kan ik nog een tijdje doorgaan. Een belangrijk deel van de mensen zijn oud-parlementariërs en ook (oud-)leden van de VOP, zoals Johan van Hulst, Dien Cornelissen, Nora Salomons, Harry van den Berg etc.

Boeiend en informatief

Voor mij is het een boeiend boek, niet alleen om Dick Dolman en zijn drijfveren enigszins te leren kennen, maar ook om iets te lezen over mensen die ik nauwelijks ken of van wie slechts de naam mij bekend voorkomt. Het zijn geen volledige beelden, maar je krijgt wel een indruk van iemand, zij het vanuit het perspectief van Dick Dolman.

Rooie Vrouwen

Een ding moet mij van het hart. Het interview met Dick Dolman in de eerste uitgave van de Nederlandse Playboy in 1985 heeft tot grote verontwaardiging van de Rooie Vrouwen geleid. De brief waarmee hij de Rooie Vrouwen beantwoordde en waarnaar hij nog steeds met veel plezier terugkijkt ("Mooi geschreven"), zou ik graag als laatste voorzitter van de Rooie Vrouwen, alsnog ontvangen.

Els Borst–Eilers

Machteld Versnel-Schmitz

De tweede vrouwelijke Minister van Staat

Els Borst (1932) was van 1994 tot 2002 Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Na haar studie geneeskunde (1950-1958) werkte zij in de bloedtransfusiegeneeskunde. Daarna werd zij achtereenvolgens medisch directeur van het Academisch Ziekenhuis Utrecht, vicevoorzitter van de Gezondheidsraad en bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam, met als leeropdracht Evaluatie- onderzoek van het klinisch handelen.

Na haar ministerschap, vanaf 2002, vervulde zij diverse bestuursfuncties. Zij was o.a. voorzitter van de Nederlandse Federatie van Kankerpatiëntenorganisaties, voorzitter van het NIVEL, lid van de Raad van Toezicht van het Kwaliteitsinstituut voor de Gezondheidszorg CBO, voorzitter van het Nationaal Platform Palliatieve Zorg, lid van de Adviesraad van de Nederlandse Zorgautoriteit (NZa), lid van het Dagelijks bestuur van het Nationaal Comité 4 en 5 mei en voorzitter van de Board van IPM (International Partnership for Microbicides). In 2010 vervulde zij het voorzitterschap van de adviescommissie locatie NKOC (Nationaal Kinderoncologisch Centrum). Huidige functies: lid Raad van Toezicht Stivoro (oorspronkelijk de afkorting van 'Stichting Volksgezondheid en Roken'); lid Raad van Toezicht Helen Dowling Instituut.

Was de benoeming tot Minister van Staat een blijde verrassing?

Ja zeker! Nadat ik de benoeming had aanvaard, kreeg ik een briefje van koningin Beatrix, waarin ze aangaf het fijn te vinden dat ik dat gedaan had. Ik vond het ook leuk dat ik de tweede vrouw was na Marga Klompé in deze functie. Het Ministerschap van Staat is indertijd in 1815 ingesteld door koning Willem I. In principe is het een functie voor het leven. Ontslag is mogelijk. Zo werd G. K. van Hogendorp ontslagen door koning Willem I en stuurde Koningin Wilhelmina in 1947 oud-minister-president De Geer de laan uit.

Wat houdt het zijn van Minister van Staat eigenlijk in?

Tegenwoordig is het alleen nog maar een eretitel, zonder job of salaris. Het is gebruikelijk dat de minister-president het initiatief tot een benoemingsvoorstel neemt. Soms doet de koning dat.

Er zijn gewoonlijk acht ministers van Staat. Toen Hans van Mierlo en Max van der Stoep overleden, kwam er ruimte vrij voor twee nieuwe benoemingen. Eigenlijk ben ik een soort opvolger van Hans van Mierlo en ik vind dat mooi. Aan Ministers van Staat wordt soms gevraagd om de regering te vertegenwoordigen bij bepaalde gebeurtenissen in het buitenland. Zo was Lubbers aanwezig bij de begrafenis van Thatcher. Dat is overigens niet echt iets voor mij.

Verder worden Ministers van Staat ook wel gebruikt als "zaalvulling", bijvoorbeeld bij de Nieuwjaarsreceptie van de koning(in), waar je dan gezellig kunt bijpraten. Ook bij de troonswisseling op 30 april jl. hadden we een aardige plaats in de Nieuwe Kerk. Minister van Staat is eigenlijk geen echte functie. Het heeft iets weg van 'bruiloften en partijen'. Wel kan het staatshoofd of de minister-president hen om advies vragen. Misschien gaat Willem-Alexander dit wel doen, maar het kan ook zo zijn dat hij alleen advies vraagt aan Herman Tjeenk Willink, die hij goed kent. Ook krijg je een mooi visitekaartje en zelfs kan je een diplomatiek paspoort aanvragen.

Voor mij kwam de benoeming niet helemaal onverwacht, omdat Alexander Pechtold mij er al eens over gepolst had na het overlijden van Hans van Mierlo. Mark Rutte belde mij zelf in december vorig jaar op om te vragen of ik bereid zou zijn en op 21 december jl. besloot de Ministerraad erover en werd het Koninklijk Besluit getekend. Korte tijd later kreeg ik een brief van Rutte waarin de daaraan verbonden rechten en plichten werden vermeld, zoals uitnodigingen voor speciale gelegenheden en voor staatsbanketten bij het bezoek van buitenlandse staatshoofden.

Je was stevig betrokken bij de vorming van het tweede Paarse kabinet

Ja, ik was de eerste vrouwelijke informateur, samen met Wim Kok en Gerrit Zalm. Dat duurde erg lang. Bolkestein, Melkert en De Graaf wilden het allemaal goed doorspreken. En dat in de warme zomer van 1998. Het was overigens erg leuk om te doen. Om beurten zaten we de vergaderingen voor – wat een behoorlijke voorbereiding vergde – en een keer per week op donderdag dronken we koffie bij koningin Beatrix om haar over de voortgang te rapporteren.

Ik heb er veel van geleerd. Die kabinetsformatie betekende voor mij ook weer een opleiding in de staatshuishoudkunde: het onderscheid tussen

wel of niet vrij besteedbare inkomsten en uitgaven, en hoe je daartussen kunt schuiven.

Je werd minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) in Paars I. Ja, aanvankelijk had ik daar niet veel zin in, maar nu kijk ik met grote tevredenheid terug op mijn acht jaar ministerschap. Het is mogelijk gebleken er een aantal D66-onderwerpen doorheen te krijgen, zoals de Euthanasiewet. Dat pad was indertijd voorbereid door Elida Wessel-Tuinstra en Roger van Boxtel had al gedurende Paars I een ontwerp-wetsvoorstel ingediend. Dat laatste werd door het tweede Paarse kabinet overgenomen. Kok stelde dat het van groot belang was om zo'n cruciaal wetsontwerp als coalitie met z'n drieën in te dienen, omdat er dan van meet af aan een breed draagvlak is.

Verder hebben we wetten met betrekking tot patiëntenrechten door beide Kamers kunnen loodsen. Dat betrof medezeggenschap in ziekenhuizen d.m.v. patiëntenraden en in verzorgings- en verpleegtehuizen; de zelfbeschikking van patiënten en voorts een zo liberaal mogelijk drugsbeleid en het uitbreiden van het anti-rookbeleid.

Veel van die wetgeving heb ik voorbereid door het instellen van clubjes ambtenaren voor 'wetgever Borst'. Ik was blij dat ik niet meer zo piepjong was, want het was vrij intensief werken om het voor elkaar te krijgen, met af en toe flinke tegenstand. Ik zou het waarschijnlijk niet gedaan hebben als mijn man nog geleefd had, want in de praktijk was ik continu aan het werk.

Nu is euthanasie via de notaris en de huisarts geregeld, dat lijkt een steviger basis. Wat vind je daarvan?

In het kabinet Paars II vonden we dat het recht op actieve levensbeëindiging ook moest gelden voor dementerende en psychische patiënten. Gelijke rechten voor een ieder. Zo bepaalt artikel 2.2. betreffende dementerende patiënten met een schriftelijke wilsverklaring, dat als iemand op het moment van ondertekening van een schriftelijke wilsverklaring wilsbekwaam was, dat dan een dergelijk schriftelijk verzoek een mondeling verzoek kan vervangen. Daartegenover heeft de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst (KNMG) helaas een richtlijn uitgegeven waarin staat dat een dergelijk schriftelijk verzoek niet meer geldt als de arts niet meer met een patiënt kan communiceren. Deze controversen tussen beroepsgroep en wetgever moet nog echt eens worden opgelost.

Sommige artsen vinden het emotioneel te zwaar om bij een demente patiënt euthanasie te plegen. Maar dan moet het wel door anderen gedaan

kunnen worden. Een huisarts heeft onlangs gesuggereerd om in zulke moeilijke gevallen "een klein clubje" te vormen die daarover besluit. In de laatste tien jaar is er bij de regering sprake van een rare radiostilte over dit onderwerp. Het is er nooit van gekomen om voor de praktijk van de besluitvorming een soort handleiding te maken.

Zo stelde het kabinet-Balkenende: "Het is al erg genoeg dat die wet er is. We hebben het er gewoon niet meer over". Het werd taboe verklaard door het CDA.

Overigens ben ik hiermee nog wel bezig en met enkele andere onderwerpen uit mijn oude portefeuille, waarbij de medische ethiek mij het meest dierbaar is.

Tot slot: hoe zag je jeugd eruit?

Ik was enig kind, vanwege de crisistijd in de jaren '30. Ik was wel vaak bij leeftijdgenoten. Ouders moesten toen de hele opleiding zelf betalen en er waren geen studiebeurzen. Mijn vader was adjunct-directeur van een matrassenfabriek in Amsterdam. Ik heb een heel warme opvoeding gehad. Mijn moeder kwam uit een heel gezellige grote familie. Aan mijn neven en nichtjes heb ik wel veel gehad, maar verder was het soms een beetje 'lonely'.

Ik zat op het Barlaeus Gymnasium in Amsterdam. Bolkestein zat een klas lager. Journalisten vroegen wel eens of ik niet een beetje verliefd op hem was geweest. 'Nee, natuurlijk niet' zei ik dan. Nota bene, een jongen in een klas lager, dat was niet aan de orde.

Ik was het geheel met haar eens! Zoiets was toen onbestaanbaar.

Johannes Bosboom

door Reinder van der Heide

[Feuilleton Statenpassage, aflevering VIII]

Dat Rochussens tijdgenoot en collega Johannes Bosboom als de andere buurman van Vondel fungeert, mag geen toeval heten. Ze kenden elkaar goed.

Rochussen maakte een tekening ter gelegenheid van de 70e verjaardag van de echtgenote van Bosboom, Truitje Bosboom-Toussaint:

Truitje Bosboom-Toussaint

Johannes Bosboom

De Nederlandse schilder en aquarellist Bosboom, vermaard om zijn perspectivisch zeer knappe kerkinterieurs, werd geboren in Den Haag op 18 februari 1817. Hij stierf er op 14 september 1890.

Zijn leermeester was Bart van Hove, schilder van vooral stadsgezichten, niet te verwarren met zijn kleinzoon, de beeldhouwer van vijf van de borstbeelden hier in de Statenpassage waaronder die van Bosboom, toevallig of niet?

Hoe los-romantisch Bosbooms leermeester omging met de werkelijkheid wil ik zeker eertijdse bewoners van het Binnenhof niet onthouden. De Hofvijver en het Binnenhof volgens Bart van Hove Sr.:

B. J. van Hove, Stadsgezicht met het Mauritshuis in Den Haag, 1837 (Particuliere collectie)

Tussen 1831 en 1835 volgde Bosboom het onderwijs aan de academie in zijn geboortestad en van 1839 tot 1840 deed hij dat opnieuw.

Met wonderkind Wijnand (W.J.J.) Nuijen – deze werd maar 26 jaar oud – maakte Bosboom studiereizen naar België en Noord-Frankrijk waar zij Eugène Isabey ontmoetten wiens stormachtige zeeën en schipbreuken Nuijen sterk beïnvloedden. Ondanks deze Romantische, sterk door Nuijen beïnvloedde beginfase wordt Bosboom tot een van de grondleggers van de Haagse

School gerekend. Al spoedig koos hij het kerkinterieur als zijn specialiteit, daartoe aangemoedigd door de lof van tijdgenoten. Zijn aquarellen en schilderijen tonen kerkinterieurs met figuren in 17e-eeuwse kledij. Ze zijn duidelijk geïnspireerd op het werk van de 17e-eeuwse meester Emmanuel Witte. Bosboom laat zijn macht over de materie zien door zijn superieure perspectiefbehandeling van de gewelven. Hij schilderde de impressies die het gebouw op hem maakte. Daarin was hij Haagse School.

In 1835 reisde hij samen met collega-schilder Salomon Leon Vermeer (Den Haag 1813-1876) door Duitsland. Zij bezochten Keulen en Koblenz. In 1837 deed hij Antwerpen aan en in 1838 reisde hij door naar Frankrijk, waar hij in Rouen en Parijs verbleef, nu in het gezelschap van Cornelis Kruseman. Die laatste reisde overigens door naar Italië.

*J. Bosboom.
Kerkinterieur. Aquarel*

*Kerkinterieur.
Olieverf*

In 1852 trouwde Johannes met de succesvolle schrijfster van vooral historische romans Truitje (Anna Louisa Geertruida) Toussaint (1812-1886). Zij was eerst verloofd geweest met de historicus Reinier Cornelis Bakhuizen van den Brink, maar met die losbol kon het niets worden. Door Nicolaas Beets werd hij beschreven als 'eer groot dan klein, buikig, vettig, plomp [...] onbesneden mond met vuile tanden; schorre stem, somtijds overschietende' (dagboeknotitie, Reeser I, 93). En daarnaast de kleine Truitje Toussaint, een 'aangeklede zenuw': 'als zij met v.d. Brink binnentreedt, is 't even als viel zij uit zijn zak' (brief van Jacob van Lennep aan Beets, Reeser I, 129). Maar Bakhuizen was een intellectueel met een sprankelende geest en in hem meende Toussaint 'die superioriteit van geest en kennis [te vinden] die ik eiste in mijn aanstaande echtgenoot' (brief aan Beets, Reeser I, 125). Bakhuizen woonde in Leiden waar hij zijn promotie voorbereidde en Toussaint in Alkmaar. Hij bezocht haar daar om de veertien dagen. Het liep als gezegd niet goed af. Bakhuizen gaf zijn verkwistende levenswijze niet op, zijn promotie moest worden uitgesteld en aan een huwelijk viel vanwege geldgebrek voorlopig niet te denken. Het lukte hem niet in Nederland een passende betrekking te vinden en in oktober 1843 – bijna twee jaar na de verloving – vluchtte hij met een schuld van bijna drie ton naar België. Vanuit Brussel bleef hij Truitje lange brieven schrijven, hoewel hij zich daar al snel had verloofd met een Brussels meisje. In september 1846 maakte Toussaint een eind aan de slepende affaire. 'Ik heb de decisive brief geschreven, het kon niet langer, hij ridiculiseerde mij door zijn gedrag en handelwijze en het diende nu nergens meer voor – ik vergeef het hem. Hij kan niet anders', zo schreef de inmiddels bijna 35-jarige schrijfster aan Potgieter (Reeser I, 210). Overigens leverde al die schitterende levenservaring Bakhuizen uiteindelijk een prima functie op: hij bracht het later tot Algemene Rijksarchivaris (toevallig, niet!?). Wie denkt dat archivariissen saai zijn, heeft zeer weinig begrepen...

Het kan ook bijna geen toeval zijn dat het Bakhuizen van den Brink was die in de eerste jaargang van het mede door hem in 1837 opgerichte literair tijdschrift *De Gids* een studie publiceerde met de titel: *Vondel met roskam en rommelpot*, een eerste en voorbeeldige poging de literatuur van een bepaalde tijd te verklaren uit de geschiedenis van die tijd. Bosboom-Toussaint, ook aangemoedigd door haar andere vrienden van *De Gids*, debuteerde in datzelfde jaar 1837 met de novelle *Almagro*, in 1838 gevolgd door een werk in het genre waardoor zij beroemd zou worden: de historische roman *De graaf van Devonshire*, nog sterk onder invloed van Walter Scott. De eerste roman waarin zij oorspronkelijke Nederlandse stof verwerkte was *Het huis Lauernesse* (1840), dat de strijd tussen

R.C. Bakhuizen van den Brink (links vóór de tafel zittend) met vrienden

protestanten en katholieken in het begin van de 16e eeuw behandelt. Wat mij betreft had zij hier evengoed mogen staan als haar echtgenoot – al was het maar om het evenwicht tussen vrouwen en mannen in deze Wacht-Kamer wat te herstellen – . Maar ja, zij hield zelf niet erg van ‘marmere gestalten’ getuige de volgende karakterisering van de vrouwelijke hoofdpersoon bij monde van een van de andere personages, Leo van Zonshoven, uit haar succesrijke roman „Majoor Frans” (1874), waarin zij „de strijd eener vrouw tegen zich zelve en de wereld” beschreef:

„Het is de analyse van eene vrouwengestalte, die niet als een marmer beeld uit één stuk gehouwen is en dat men in ettelijke seconden kan laten photographeeren. Het zijn waarnemingen omtrent een karakter dat uit zeer verschillende, bijna tegen elkaâr inlopende trekken is samengesteld; het zijn ontdekkingstochten in een vrouwenhart, dat diep en beweeglijk is als zekere onpeilbare waterkolken en waarvan men alle verschijnselen met oplettendheid moet gadeslaan; fijne schakeeringen of schijnbaar nietige details mogen niet worden overzien, of wij staan voor onoplosbare raadsels.”

Veel van het bovenstaande ontleen ik aan de biografie van Truitje Bosboom-Toussaint door de bibliothecaris en bibliograaf Hans Reeser (1916-1993), die zeer thuis was in de 19e-eeuwse Nederlandse letterkunde. Terug nu echter naar de hoofdpersoon van deze aflevering, waarmee Truitje dus wél trouwde.

Bosbooms specialiteit was, zoals u weet, het kerkinterieur, waarmee

hij een 17e-eeuwse traditie voortzette. Hij trok zijn figuren trouwens 17e-eeuwse kledij aan, wat dat betreft was hij net zo'n tijdreiziger als zijn collega Rochussen, maar dan anders.

Hij werkte details zeer zorgvuldig uit en bezigde een Rembrandtesk clair-obscur, kortom: ook Bosboom was in niet geringe mate 'unzeit-gemäß' wat hem – geheel toevallig – voldoende kwalificeert voor een plaatsje in de Wachtersrij.

Op bladzijde 21 een verstild kerkinterieur van Bosboom (olieverf, wellicht de Jacobskerk in Den Haag), hieronder een plaatje van zijn drukke echtgenote, en een Haags stadsgezicht.

Truitje Toussaint

*Johannes Bosboom, Van Wassenaerhuis aan de Kneuterdijk in Den Haag, 1887. Olieverf.
Stichting Duivenvoorde Collectie*

(wordt vervolgd)

In memoriam oud-Nestorredacteur

*Hanske Evenhuis-
van Essen*

Len Rempt-Halmmans de Jongh, een hartelijk en bevlogen politica

Op 23 april 2013 is Len op 85-jarige leeftijd overleden. Zij was jarenlang redacteur van het blad Nestor en actief lid van de VOP.

Treffend werd het door haar kinderen verwoord: Len is overleden 'na een energiek, krachtig en maatschappelijk betrokken leven, waar zij sluipenderwijs afscheid van moest nemen'.

Vrouwenbelangen

In 1969 leerde ik Len kennen via de Nederlandse Vereniging voor Vrouwenbelangen. Als voorzitter van de afdeling Den Haag organiseerde Len toen discussieavonden over de vele problemen die aan vrouwen in de weg stonden om hun eigen keuzes in het leven te maken. En ik was vanuit het hoofdbestuur verantwoordelijk voor deze 'politieke scholingscursussen' die Vrouwenbelangen en de Bond van Plattelandsvrouwen ook landelijk hadden opgezet.

In 1975 werd zij voorzitter van de Nederlandse Vrouwen Raad (NVR), een kolfje naar haar hand. Zij zette zich dan ook vol enthousiasme in voor deze nieuwe uitdaging.

1975

Die functie bracht ons ook weer samen. In het jaar van de Vrouw 1975 waren wij beiden lid van de Regeringsdelegatie van de VN-Vrouwenconferentie in Mexico, die onder aanvoering stond van minister Jan Pronk. Len (als voorzitter van de NVR) in de rol van vicevoorzitter van de delegatie en ik, als voorzitter van Vrouwenbelangen, delegatielid. Daar leerden wij de politiek kennen op wereldniveau. Wijzelf, als leden

van de Nederlandse delegatie, dachten toen nog dat het over vrouwenbelangen zou gaan. Maar al snel bleek ons dat politiek bedrijven op wereldniveau nóg gecompliceerder was dan wij al vreesden. De verschillen in culturen, religie en tradities waren al ingewikkeld genoeg, maar politieke en zakelijke belangen leken vaak een hoofdrol te spelen. We vonden het allebei een wonder dat er, dankzij de vele onderlinge contacten met vrouwen in andere delegaties, toch nog gezamenlijke aanbevelingen werden aangenomen! Maar we deelden de teleurstelling over de grote politieke tegenstellingen die onoverbrugbaar bleken. Die ervaring werd het begin van een levenslange vriendschap.

Geur opsnuiven

Voor het boekje "Vrouwen en het Binnenhof" - op initiatief van het Kamerbreed Vrouwenoverleg - werd ook Len geïnterviewd. Een paar uitspraken citeer ik graag, ze zijn typerend voor Len:

"Ik houd van vechten. Ik ben een gedrevene! De Kamer vind ik leuk, ik houd van de ambiance. Toen ik een jaar uit de Kamer was en in de Stuurgroep Brede Maatschappelijke Discussie zat die hier vlakbij vergaderde, liep ik geregeld door de Kamer, uitsluitend om de geur van het huis op te snuiven, de bediening, de parkeerwachters, de veiligheidsmensen, de collega's. Die sfeer van egards enerzijds en collegialiteit anderzijds bevalt mij."

Ja, Len was een gedrevene. Nog lange tijd keek zij elke week naar het 'vragenuurtje', en ergerde of amuseerde zich.

Nestor

Len en ik stonden aan de wieg van Nestor, en schreven afwisselend een column of een interview. Waarover? De emancipatie van de vrouw, dat was wel ons vaste onderwerp: het thema dat ons samen bracht en dat ons, in onze maatschappelijke en politieke activiteiten maar ook in ons persoonlijk leven, al die jaren bleef verbinden.

Laten wij ons Len herinneren, vrolijk lachend, een tikje ironisch, hartelijk en een bevlogen politica!

In memoriam

Leni van
Rijn-Vellekoop

Kees Zijlstra, een echte sociaaldemocraat

Op 25 april jl. overleed oud-collega Kees Zijlstra. Zijn crematie vond, volgens zijn eigen wens, op 1 mei (de Dag van de Arbeid) plaats.

Kees was, namens de Partij van de Arbeid, lid van de Tweede Kamer van 1979 tot '91 en daarna van 1991 tot '99 lid van de Eerste Kamer en tevens van de Beneluxraad [Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad (IPR)].

Een echte sociaal democraat

Kees was een echte sociaaldemocraat, met veel aandacht voor degenen die het hard nodig hadden. Hij richtte zich als woordvoerder vooral op het energie- en milieubeleid.

Hij studeerde economie en promoveerde (in het Frans) op de economie van het Europese Energiebeleid. Als ambtenaar bij de EGKS (Europese Gemeenschap van Kolen en Staal) in Luxemburg had hij zich daar ook al met energievraagstukken beziggehouden.

Toch een echte Fries

Na terugkeer in Nederland vestigde hij zich in Sneek en werd een echte Fries: hij was lid van Provinciale Staten van Friesland voor hij in de Kamer kwam en daarna o.m. voorzitter van de Waddenvereniging.

In de energiediscussie viel hij vooral op door zijn fervente, maar goed onderbouwde anti-kernenergiestandpunt. Vlak voor de ramp in Tsjernobyl wist hij door een strategische ingreep in de procedurevergadering van de vaste commissie, behandeling van uitbreiding van

kernenergie te voorkomen. Daarna was het door Tsjernobyl niet meer aan de orde. Ook bij de acties tegen opslag van kernafval in Noord-Nederland was Kees present.

Energie, water en milieu

Kees maakte een initiatiefwetsvoorstel over aansprakelijkheid bij ongevallen met kernenergie, later overgenomen door de regering. Kees was Europees georiënteerd, wat mede bleek uit zijn belangstelling voor de Beneluxraad. Daar hield hij zich ook bezig met waterverdragen met België.

Als collega-Kamerlid was hij bijzonder geliefd. Toen ik net in de Kamer kwam, bood hij me direct een deel van zijn energieportefeuille aan. Waar vind je dat?

Hij nam niet echt deel aan de "inner circle" van de Kamer. Vaak trok hij er alleen op uit.

Liefde voor kunst

Wij hebben met de vaste Kamercommissie voor Milieu een aantal werkbezoeken afgelegd, waarbij naast de milieuonderwerpen ook Kees' grote belangstelling voor kunst naar voren kwam. Zelf schilderde hij mooie dingen, zoals toen we in Stockholm waren: Kees ging aan het eind van de dag bij het water zitten en wist een mooi beeld te schilderen van het water en de omgeving van Stockholm. Tijdens vergaderingen maakte hij droedels van ministers en collega-Kamerleden.

In Saint-Rémy-de-Provence, waar hij 's zomers altijd verbleef, was hij voorzitter van de Fondation Vincent van Gogh. Hij was een grote bewonderaar van Van Gogh.

In zijn privéleven waren Kees en zijn vrouw Marijke warme, hartelijke mensen. Zij hadden zelf vier kinderen, maar hadden er toch nog drie pleegkinderen bij als zorg. Dat vonden ze gewoon vanzelfsprekend: je zorgt voor kinderen die het nodig hebben.

Tijdens de crematie van Kees bleek hoe geliefd en bewonderd hij was, vooral in Friesland.

We missen in Kees een goed parlementariër, een intellectueel, een kunstzinnig persoon, maar vooral een hartelijk, sociaal bewogen mens.

Verslag VOP Voorjaarsbijeenkomst 18 april 2013

Ries Smits

Assen: een ontdekking!

De bezoeker aan Assen wordt verwelkomd door een meer dan levensgroot standbeeld van Lenin. Wat verderop, in het centrum van de stad, ontmoet

je het beeld van Bartje; David en Goliath! Ook tijdens de voorjaarsbijeenkomst van de VOP zal blijken dat Bartje de meerdere is van Goliath.

De Voorjaarsbijeenkomst van de Vereniging van Oud-Parlementariërs (VOP) is dit keer een boeiende ontdekkingstocht geworden. Zeldzaam mooi ligt aan de Brink in Assen een juweel van een museum met op steenworpafstand een multifunctioneel cultureel cen-

trum "De Nieuwe Kolk", dat bruist van activiteiten. Het museum schittert met een waanzinnig mooie tentoonstelling over Sovjetkunst en "De nieuwe Kolk" is die middag een forum van nieuwe technologie die Assen op dit punt tot de Sensorhoofdstad van de wereld maakt.

Gastheren Tichelaar en Heldoorn

Na een korte huishoudelijke vergadering worden de VOP-leden verwelkomd door de Commissaris van (toen nog) de Koningin in Drenthe, de heer Jacques Tichelaar. Zelf oud-lid van de Tweede Kamer en lid van de VOP. Tichelaar was/is niet alleen Commissaris van de Koning(in), maar ook een uitbundig ambassadeur van de provincie Drenthe. Dat blijkt wel als hij ons attendeert op de eerstvolgende smaakmakende expositie over de Dode Zee-rollen. Ook die expositie zal bezoekers van buiten onze landsgrenzen trekken. Het gastheerschap voor de VOP-leden heeft Jacques Tichelaar samen met Sicko Heldoorn, burgemeester van Assen, op een voortreffelijke wijze ingevuld.

Sovjet-mythe

Hoofdschotel van het ochtendprogramma is een bezoek aan de expositie De Sovjet Mythe. De Sovjet Mythe is een kunstzinnige expressie van de zoektocht door communisten naar de invulling van hun dromen; kleurrijke bijeenkomsten met gespierde sovjetburgers en volop drank en voedsel, maar ook bloedige oorlogstaferelen en heldenmoed. Als het ware een religieuze kunstuiting die de toeschouwers het beeld toont van het hoogst bereikbare waarnaar moet worden gestreefd. Een fantastische tentoonstelling van 70 schilderijen en sculpturen uit de Sovjettijd. Kunst? Of propaganda? Allebei, denken we... Een must voor elke kunstliefhebber die tronzettende exposities wil bezoeken

Aleksandr Aleksandrovitsj Dejneka. De Verdediging van Sebastopol. Olieverf

De conservator van het Drents museum plaatst met een diaprojectie de omgeving waarin de tentoongestelde Sovjetkunst werd ontwikkeld. De

sterk op gelijkheid ingerichte samenleving van toenmalig Rusland vond ook zijn weerspiegeling in de schilderkunst. Naarmate de greep van het Stalinisme sterker werd, uitte zich dat ook op de schilderdoeken, die soms van kleur en gezicht verschoten omdat helden van toen, in ongenade gevallen, een ander Stalinistisch getoonzet uiterlijk verwierven. Kunstwerken met gespierde lichamen, die de geur oproepen van zwetende lichamen of de frisheid van groene zeep na een duik in een meer.

Arkadij Aleksandrovitsj Plastov. *Het baden met de paarden*. Olieverf

Culturele briljant & Sensor-technology

De ochtend werd doorgebracht in het oudste gedeelte van de stad Assen, de middag in het nieuwste onderdeel van de stad. "De nieuwe Kolk" is HET culturele centrum van het noorden van Nederland. Een multifunctioneel gebouw dat als het ware lijkt geïnspireerd door de Sovjet Mythe. Collectiviteit. De bibliotheek, bioscopen, theaters, horeca, feestzalen, sociale woningen, parkeergarages, cafés etc. zijn alle onder één dak samengebracht. De droom van De Sovjet Mythe, onder toezicht van het reusachtige beeld van Lenin.

"De Nieuwe Kolk" presenteert het nieuwe Assen. Sensortechnologie. Ir. Maurice Tax, plv. directeur van het Hanze Institute of Technology en Sensor Universe houdt een inleiding over de positie van zijn bedrijf. Sensoren bepalen in hoge mate de kwaliteit van ons leven. Computers,

mobieltjes, i-Pads, opsporing van terroristen etc., zijn mogelijk dankzij het gebruik van sensoren. In Assen wordt deze technologie ontwikkeld. Een 175-tal bedrijven is op dit terrein inmiddels in Assen actief. Er werken 2000 mensen en de activiteiten verschaffen een toegevoegde waarde van € 100 miljoen. Op sensor-gebied is Assen de top en de stad weet deze strategische functie in relatie tot 'Groningen University' en andere universiteiten, ook buiten Nederland, uit te buiten. De potentie van Assen is op dit punt uitdagend en mede richtinggevend voor allerlei nieuwe ontwikkelingen. Het maakt Assen en Drenthe tot een middelpunt van onze technologische wereld. De sensor-technologie vindt een brede toepassing, van de agrarische sector tot de gezondheidszorg. Toepassing van sensor-technologie leidt tot kwalitatief betere agrarische producten en een optimaler en goedkoper gezondheidszorg. Maar ook de Hanze Hogeschool in Assen is een broedplaats voor nieuwe ontwikkelingen op sensorgebied en jong ondernemerschap.

De middag wordt afgesloten met een inleiding van Wybe Nauta, de stadsarchitect van Assen die in een betrekkelijk korte tijd met alle gebruikers "De Nieuwe Kolk" op de tekentafel heeft voorbereid en binnen een beperkt aantal jaren wist te realiseren. Het gebouw is multifunctioneel. Met vijf bioscoopzalen en twee theaterzalen, waarvan de grootste qua aanzien uitblinkt door harmonie, veelzijdigheid en stijl – er kunnen zowel toneel- en operavoorstellingen als concerten worden gegeven -, publieks-

'De Nieuwe Kolk' (architectenbureau De Zwarte Hond)

ruimten, cafés, ontmoetingsruimten etc., is dit gebouw met lange en open zichtlijnen een plek die op maat is gemaakt voor bezoekers van velerlei pluimage. Terecht is het gebouw een van de 30 architectonische hoogtepunten die zijn opgenomen in het Jaarboek Architectuur 2012.

De Grote Zaal van De Nieuwe Kolk

Houd Assen in de gaten!

Burgemeester Sicko Heldoorn sluit in de foyer van het theater deze dag met de leden van de VOP af. Hadden velen wellicht nog het beeld van de herinnering aan Assen als een grote garnizoensplaats en met voornamelijk regionale functies, ons bezoek heeft dat beeld weggewist. Assen zit stevig in de lift en heeft vele actieve bestuurders die samen met anderen werken aan een ware metamorfose van Assen. Op cultureel gebied presteert Assen bovenprovinciaal. Je kunt zelfs zeggen dat men er trendsettend bezig is. Op economisch gebied heeft Assen de juiste snaar te pakken en laat die zo vibreren dat hoger onderwijs, nieuw ondernemerschap en nieuwe werkgelegenheid hand in hand gaan.

Weg met het CPG, weg met ons! Column door Ericus

Waar verschuilt Victor 2.0 zich als je hem nodig hebt? Die verzuchting ontsnapt mij vaak, de laatste tijd. Een nieuwe Victor de Stuers. De oude was zoals u weet redder van veel bedreigd cultuuroed waaronder de in zijn tijd verkruimelende gebouwen van het Binnenhof, óns Binnenhof. Elke dag moeten lezen over weer een nieuwe aanslag op ons erfgoed, het hakt erin. Het tot zwijgen brengen van orkesten, het via de coulissen op straat kieperen van theatergezelschappen, de vele unieke geesteswetenschappelijke vakgroepen, leerstoelen en instituten, zoals bijvoorbeeld het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis te Nijmegen (CPG): weg ermee! Hart, geheugen en taal van Nederland worden rücksichtslos gebroken, resp. 'gedeletet' en verminkt.

De vernietiging van een diversiteit aan erfgoed wordt voortvarend ter hand genomen door de boven ons gestelden. Kennis, inzicht, piëteit, respect, scrupules? Die neuzelige woorden zijn zó van gisteren. Boekhouders ervaren zulke gevoelens slechts als er baar geld op het spel staat. De prijs van zaken is hun fetisj. Alles van waarde ontgaat hen, en staat, zoals Lucebert constateerde, weerloos tegenover rekenkundige leiders. In 1873 riep Victor Stuers met zijn klarenstoot: *'Holland op z'n smalst'* de natie succesvol op tot weerstand en verzet tegen de ook toen alomtegenwoordige afbraak die het tastbare verleden en Nederlands culturele identiteit onomkeerbaar teisterde.

Intussen lijden wij, en het nageslacht nog meer, want dat zal niet eens weten wat het mist. In 1987 noteerde Rudy Kousbroek in zijn *'Nederland, een bewoond gordijn'* zijn gedachten over 'een verbroken continuïteit, een verdwenen interesse in wat wij gisteren waren, hoe wij toen dachten en voelden. Een onmacht zichzelf te zien in de tijd. Nederlanders lijken gevangen in een vliedun heden, als van hun geheugen beroofde ratten in een doolhof (en verheugd over deze amputatie: van nu af gaat het goed!).'

'Hervormen wordt telkens verward met kapotmaken', aldus Bas Heijne in zijn Volkskrantcolumn van 16 juni jl., '(...) het opheffen van het Institut Néerlandais in Parijs wordt door de verantwoordelijk minister een zegen genoemd voor de Nederlandse cultuur in Frankrijk.' Begrijpt u?

Als gezegd dreigt ook het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis te Nijmegen (CPG) slachtoffer te worden van dit type 'newthink': de bestaande jaarlijkse ondersteuning van de in het licht der rijksbegroting miezerege fooi van vijfeneenhalve ton zal in 2014 niet worden

gecontinueerd. Dit raakt ook oud-parlementariërs, immers vleesgeworden parlementaire geschiedenis. Het raakt ook Nestor. Belangrijke geschiedkundige en politieke studies over kabinetten en politieke voormannen en -vrouwen breken halverwege noodgedwongen af. Nooit meer zo'n onvolprezen CPG-jaarboek tjokvol resultaten van excellent historisch-wetenschappelijk onderzoek.

"O aartsvaderlijke zuinigheid! Gij wordt in Nederland nog steeds als het hoogste goed aanbeden; zonder ophef, in stilte, worden uwe heerlijke wetten nageleefd", zo verzuchtte De Stuers.

'In den kamp tegen onberedeneerden slopingszucht' roepen we:

"Victor, waar ben je, waar blijf je nou?!"

Berichten van het bestuur

VOP gastheer van Europese Conferentie - 4 oktober 2013

Op 4 oktober is de VOP gastheer voor de leden van de Europese organisatie voor oud-parlementariërs, de FP-AP. Nederland, d.w.z. de VOP is aan de beurt om een FP-AP-conferentie alhier te beleggen. Op vrijdag 4 oktober 2013 wordt deze conferentie in het ministerie van Buitenlandse Zaken gehouden. Hij zal zijn gewijd aan de invloed van de constitutionele monarchie op de ontwikkeling van onze parlementaire democratie. Oud-Kamerlid en VOP-lid dr. Coos Huijsen verzorgt hierover een inleiding (in het Engels). De middag van de conferentie staat in het teken van Den Haag, internationale stad van recht en vrede. Jozias van Aartsen, burgemeester van Den Haag en eveneens lid van onze VOP, zal een inleiding verzorgen over dit thema. Na Van Aartsen zal dr. Abiodun Williams, President van het The Hague Institute for Global Justice een inleiding verzorgen over het werkterrein van dit instituut.

De deelnemers aan deze conferentie worden ontvangen door de Voorzitters van de Eerste Kamer en van de Tweede Kamer.

Najaarsvergadering VOP – 8 oktober 2013 "200 jaar Koninkrijk der Nederlanden"

De Najaarsbijeenkomst en -vergadering van de VOP vindt plaats op dinsdag 8 oktober 2013. Reserveer deze datum vast in uw agenda!

Deze bijeenkomst staat in het teken van 200 jaar Koninkrijk der Nederlanden. In het ochtendgedeelte van onze bijeenkomst worden huishoudelijke zaken besproken, gevolgd door een inleiding van dr. Coos Huijsen over de invloed van onze monarchie op de ontwikkeling van de parlementaire democratie. Na de gebruikelijke lunch kan een beperkt aantal leden een bezoek brengen aan het Koninklijk Huisarchief of aan het Koninklijk Staldepartement. De dag wordt afgesloten met een bijeenkomst in Nieuwspoort. Komt allen!

Van de Commissie Rechtspositie

Gerrit Jan van
Otterloo
Voorzitter Commissie
Rechtspositie

Appa¹)-gerechtigden en het begrip winst als (neven)inkomsten

Voor al diegenen die een Appa-uitkering combineren met een inkomen uit bedrijfsmatige activiteiten die in een BV zijn ondergebracht, is er met ingang van het jaar 2012 een wetwijziging doorgevoerd die voor hen mogelijk consequenties heeft. Soms werd winst als inkomen gezien dat niet aan arbeid maar een aanmerkelijk belang was gehecht. Anderzijds was de winst uit arbeid (en daarmee de korting op de uitkering) soms te laag naar het oordeel van de wetgever.

Technisch gezien gaat het om het volgende:

In de Wet schadeloosstelling leden Tweede Kamer is voor neveninkomsten een soortgelijk inkomensbegrip als in de Appa opgenomen, maar in tegenstelling tot de Appa is daarin nadrukkelijk opgenomen dat de inkomsten worden bepaald "overeenkomstig de regels van de Wet inkomstenbelasting 2001". Uit de uitvoeringspraktijk van de Appa en een gerechtelijke uitspraak (UN: BK 6647, Centrale Raad van Beroep, 08/3642 Appa) is naar voren gekomen dat dit relatief kleine verschil in redactie kan leiden tot een ongewenst verschil in verrekening van neveninkomsten vóór en na de ambts-

¹) Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (Appa)

vervulling. Vooral bij de begrippen winst uit een of meer ondernemingen en belastbaar loon uit tegenwoordige arbeid bestaat er kennelijk onduidelijkheid over de invulling en afbakening van de verschillende inkomensbegrippen.

Winst uit onderneming

Onder "winst uit een of meer ondernemingen, bedoeld in artikel 3.8 van de Wet inkomstenbelasting 2001"

kan uitsluitend de door de (voormalige) politieke ambtsdrager als natuurlijk persoon genoten winst uit onderneming worden verstaan. Daaronder kan dus niet worden begrepen de winst van een rechtspersoon, nu deze winst als zodanig door de rechtspersoon wordt genoten. Dat betekent dat de winst van een vennootschap niet bij een directeur-grotaandeelhouder van die vennootschap in het kader van de Appa kan worden verrekend als "winst uit een of meer ondernemingen".

In het bijzonder bij een directeur-grotaandeelhouder van een vennootschap kan dan de vraag opkomen of de zogenoemde "gebruikelijke loonregeling" zoals opgenomen in artikel 12a Wet op de loonbelasting 1964, ook in het kader van de Appa onverkort van (overeenkomstige) toepassing is. In de Appa is daarom toegevoegd dat de inkomenselementen die moeten worden verrekend, eveneens moeten worden bepaald aan de hand van de bepalingen van de Wet inkomstenbelasting 2001. Deze wijziging betekent voor de uitvoering van de Appa het volgende.

Het loon dat de directeur-grotaandeelhouder van een besloten of naamloze vennootschap ontvangt, kan wel worden verrekend als "belastbaar loon". Dit "belastbaar loon" wordt in de Wet inkomstenbelasting 2001 geregeld in met name de artikelen 3.80 tot en met 3.87. Voor hetgeen onder "loon" moet worden verstaan, verwijst deze wet naar de wettelijke bepalingen aangaande de loonbelasting. Een directeur-grotaandeelhouder van een rechtspersoon die werkzaamheden voor die rechtspersoon verricht, kan onder omstandigheden bewerkstelligen dat hij, hoewel hij werkzaamheden verricht, toch geen reële daadwerkelijke loonbetaling ontvangt. Om in die situaties toch in belastingheffing te kunnen voorzien, is de "gebruikelijk-loonregeling" in artikel 12a van de Wet op de loonbelasting 1964 opgenomen. Deze regeling zorgt ervoor dat een directeur-grotaandeelhouder naar een reëel loon wordt belast. Dit "gebruikelijke loon" moet in dat geval als loon uit tegenwoordige arbeid worden verrekend met de Appa.

Overleden

De afgelopen periode zijn enige oud-parlementariërs overleden.

Adriaan van Veldhuizen, 8 april 2013 overleden op 81-jarige leeftijd.

Hij was lid van de Eerste Kamer in de periode van 1977-1995 voor de PvdA en onder meer woordvoerder volkshuisvesting, binnenlandse zaken en justitie.

Tom Vreugdenhil, 12 april 2013 overleden op 79-jarige leeftijd.

Hij was in de periode van 1986-1994 lid van de Tweede Kamer voor het CDA. Fiscaal specialist die samen met collega Willem Vermeend vele initiatiefwetten op fiscaal gebied tot stand heeft gebracht.

Len Rempt-Halmmans de Jongh, 23 april 2013 overleden op 85-jarige leeftijd.

Zij was met korte onderbrekingen van 1982 tot 1994 lid van de Tweede Kamer. Na de Kamer was jarenlang redacteur van het blad Nestor en actief lid van de VOP.

(Zie In Memoriam van Hanske Evenhuis-Van Essen, blz.25)

Kees Zijlstra, 25 april 2013 overleden op 82-jarige leeftijd.

Hij was voor de PvdA lid van de Tweede Kamer van 1979 tot 1991 en daarna van 1991 tot 1999 lid van de Eerste Kamer en tevens van de Beneluxraad.

(Zie In memoriam van Lenie van Rijn-Vellekoop, blz. 27)

Henk Waltmans, 6 mei 2013 overleden op 83-jarige leeftijd.

Hij was tussen 1972 en 1987 lid van de Tweede Kamer, de Eerste Kamer en van het Europees Parlement voor de PPR. Toen de PPR opging in GroenLinks in 1990 werd hij partijloos.